

GE ELEVERNA RÄTT TILL HELTIDSSTUDIER!

Teknikcollege är en kvalitetsstämpel på utbildningar där kommuner, utbildningsanordnare och företag samverkar för att öka attraktionskraften och kvaliteten på tekniskt inriktade utbildningar. Bakom Teknikcollege står Industrirådet som 2004 initierade konceptet. Industrirådet består av ledande företrädare för svenska arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer inom industrisektorn.

Ge eleverna rätt till heltidsstudier!

Frågan om den garanterade undervisningstiden har aktualiserats under senare år i och med att många elever i gymnasieskolan inte når kunskapsmålen. Lärarens betydelse för elevernas kunskapsresultat har belagts i flertalet vetenskapliga studier. När omkring 30 procent av eleverna som påbörjar gymnasiestudier inte slutför dem riktas uppmärksamheten mot hur lärarresurserna används i gymnasieskolan. Får eleverna den undervisning som krävs för att nå skolans mål?

Elever på nationella programmen i gymnasieskolan bedriver enligt skollagen studier på heltid. Inom industrin, och på arbetsmarknaden i övrigt, anses heltid vara 40 timmar i veckan. I skolan innebär heltid i genomsnitt hälften av tiden. Elever på högskoleförberedande program har rätt till 20 timmars lärarledd undervisning per vecka och elever på yrkesprogram har rätt till 23 timmar per vecka. Det innebär ca 4 timmar per dag. Eleverna förväntas i övrigt bedriva självstudier eller göra läxor. Detta skapar problem eftersom många elever inte klarar kraven och hoppar av eller misslyckas med att nå programmålen.

Resultaten minskar i den svenska gymnasieskolan, färre tar examen, fler hoppar av och en ökad andel går ut med ofullständiga betyg. Högskolan har under flera år signalerat att de nyblivna studenterna på ingenjörsutbildningarna får allt svårare att klara studierna. Idag tar endast hälften av studenterna på civilingenjörsutbildningarna examen vilket ger kostnader för företag, individ och samhälle. Med bakgrund i det stora rekryteringsbehov som finns hos företagen är läget förödande. I svenskt näringslivs senaste rekryteringenkät uppgav 60 % av företagen att de har svårt att rekrytera medarbetare. Bristande utbildning eller bristande yrkesfärdighet hos de sökande gör det dyrt att rekrytera.

Teknikcollege har under 10 års tid haft som idé ”utveckla varje individ lite mer än förväntat”. Ett pedagogiskt upplägg med 35–40 timmars heltidsstudier skapar utrymme för eleverna att nå längre i sina gymnasiestudier. Med heltidsstudier ges alla studerande möjlighet att klara målen och nå såväl programmål som anställningsbarhet och antagningsbarhet.

Ambitionen måste vara att kraftigt höja resultaten i gymnasieskolan och att fler lyckas slutföra utbildningen på utsatt tid. Därför föreslår vi:

Garanterade heltidsstudier som ger utrymme för både teori, yrkesteorier och praktik

Undervisningstiden i gymnasieskolan måste i realiteten motsvara heltidsstudier. Heltidsstudier krävs för att få tillräcklig tid för kunskapsutveckling, men även för att förbereda eleverna för ett arbetsliv med fulla arbetsdagar. En undervisningstid som motsvarar 35 timmar per vecka ger eleverna tillräckligt yrkeskunnande för direkt inträde på arbetsmarknaden, avancerade teoretiska kunskaper och grundläggande och särskild högskolebehörighet.

Den undervisning som ges måste också omfatta tillräckligt lärarstöd för att eleverna ska nå utbildningsmålen. Individuellt arbete utan tydligt syfte och tillräcklig vägledning är inte tillfredsställande undervisning.

Urholkad undervisningstid i gymnasieskolan

Från 1980-talet fram till idag har undervisningstiden i gymnasieskolan avreglerats och decentraliserats. Centralt reglerade timplaner har ersatts av lokal frihet i fördelningen av antalet undervisningstimmar. Som en garanti för likvärdighet infördes en minsta garanterad undervisningstid.

Den garanterade undervisningstiden var tänkt som ett golv. Utöver denna miniminivå skulle individuella anpassningar av omfattningen göras utifrån elevernas förutsättningar och behov. Idag har undervisningstiden i gymnasieskolan urholkats i flera avseenden. Vi ser främst tre anledningar till oro för att eleverna inte får den undervisning de har rätt till:

1. Den garanterade undervisningstiden har blivit ett tak istället för ett golv.

På nationell nivå finns ingen samlad statistik kring antalet undervisade timmar i gymnasieskolan, men studier av bland andra Skolverket och Lärarnas riksförbund har visat att den garanterade undervisningstiden i många skolor i praktiken kommit att användas som en maxnivå istället för en miniminivå och att elevernas behov i liten utsträckning styr fördelningen av undervisningstiden.¹

2. Alla elever får inte den minsta garanterade undervisningstid de har rätt till.

Skolor planerar ofta undervisningen så att den minsta garanterade undervisningstiden ska uppnås men följer inte upp att den inplanerade undervisningen verkligen genomförs. Skolverkets ut-

värdering visar att det ofta saknas tillräckliga marginaler för att täcka upp för inställda lektioner och oförutsedda schemaändringar.²

3. Den undervisningstid eleverna får utnyttjas inte fullt ut.

Den undervisning eleverna får utgöras till stor del av självstudier med en låg grad av lärarstöd. Skolinspektionens granskningar har visat att individuellt arbete är en av de vanligaste arbetsformerna i gymnasieskolan och samtidigt den arbetsform där eleverna får minst lärarstöd i sin kunskapsutveckling.³

Begrepp

Undervisningstid – Är tid för arbete som planerats av lärare och elever tillsammans och som eleverna genomför under en lärares ledning.

Garanterad undervisningstid – är den minsta undervisningstid i timmar som eleverna skall erbjudas enligt skollagen.⁴

Gymnasiepoäng – Är ett mått på studieomfattningen av en kurs. Gymnasiepoängen är inte kopplad till antalet undervisningstimmar.⁵

¹ Skolverket 2015; Lärarnas riksförbund 2013.

² Skolverket 2015.

³ Skolinspektionen 2013; Skolinspektionen 2016.

⁴ 1 kap. 3 § gymnasieförordningen och 16 kap. 18 § skollagen.

⁵ 1 kap. 3 § gymnasieförordningen.

1. Den garanterade undervisningstiden har blivit ett tak istället för ett golv

Det finns idag ingen samlad nationell statistik kring den faktiska undervisningstid som ges på landets gymnasieskolor. På uppdrag av regeringen genomförde Skolverket därför en enkätstudie bland rektorer och huvudmän för gymnasieskolor samt till ett riksrepresentativt urval av lärare.⁶ Nio av tio huvudmän och rektorer uppger i enkätsvaren att eleverna, på samtliga nationella gymnasieprogram, får den garanterade undervisningstiden de har rätt till.

Av intervjuvaren framgår dock att undervisningstiden inte planeras med utgångspunkt i elevernas behov av lärarledd undervisning för att nå kunskapsmålen, så som var avsikten när de centralt reglerade timplanerna ersattes med en minsta garanterad undervisningstid. Undervisningen planeras ofta schablonartat för att precis nå upp till den lagstadgade miniminivån, eller bara precis över som säkerhetsmarginal för oförutsedda schemaförändringar. I Lärarnas riksförbunds enkätstudie bland gymnasielärare uppger en tredjedel av lärarna att tidsfördelningen inte alls styrs av elevernas behov och en femtedel att det gör det i liten utsträckning.⁷ Var fjärde lärare uppger att de inte alls kan påverka fördelningen av undervisningstiden efter elevernas behov.

Enligt Skolverkets undersökning görs fördelningen av undervisningstimmarna bland annat med utgångspunkt i tjänstefördelningen bland lärare och tillgången till lokaler. Det finns rektorer som påtalar att beslutad budget är en realitet som man har att förhålla sig till. Detta begränsar antalet kurser där eleverna som kan ges mer undervisningstid än vad schablonen anger. Av de uppgifter som rektorer lämnat i Skolverkets enkät är det mest förekommande timantalet just den garanterade undervisningstiden, det vill säga 2 430 timmar för yrkesprogrammen och 2 180 för de högskoleförberedande programmen. Alltså 23 timmar respektive 20 timmar per vecka.

2. Alla elever får inte den minsta garanterade undervisningstid de har rätt till

Skolverket konstaterar att det finns huvudmän och skolor som använder den garanterade undervisningstiden mer som ett riktmärke än en lagstadgad rätt för eleverna, vilket inte är förenligt med skollagens bestämmelser om en minsta garanterad undervisningstid.

Även om flertalet huvudmän och rektorer uppger att eleverna på samtliga nationella program får den garanterade undervisningstiden, indikerar den information som bland annat lärare ger om inställda lektioner och svårigheter att hitta vikarier att uppgifterna är grundade på den planerade undervisningen och inte den genomförda. Undervisningstiden planeras utan tillräckliga marginaler för inställda lektioner och oförutsedda avbrott. Var femte lärare uppger att deras lektioner någon gång under en tvåveckorsperiod (höstterminen 2014) blivit inställda. Var tionde lärare menar att inställda lektioner inte blir kompenserade.⁶

För små marginaler ökar risken att eleverna inte får så mycket undervisningstid som de har rätt till, vilket Skolinspektionen tagit fasta på i sin regelbundna tillsyn. Vid ett antal tillfällen under de senaste åren har myndigheten riktat kritik mot skolor som de anser inte erbjuder eleverna tillräckligt mycket undervisningstid.

Ju mindre marginalen är mellan den planerade och den garanterade undervisningstiden, desto viktigare att skolan undviker, följer upp och kompenserar inställda lektioner. Det förekommer, enligt vad rektorer uppger i enkäter och intervjuer, såväl att alla elever inte får den garanterade undervisningstiden, som att rektorerna inte vet om eleverna får den undervisningstid de har rätt till.

Reglering av gymnasie- skolans nationella program

- Utbildningen på nationella program ska enligt skollagen bedrivas som heltidsstudier under tre läsår.⁸ Enligt gymnasieförordningen ska ett läsår omfatta 40 veckor och ha minst 178 skoldagar.⁹
- För de högskoleförberedande programmen gäller 2180 undervisningstimmar (20h/vecka)¹⁰ och för yrkesprogrammen gäller 2430 undervisningstimmar (23h/vecka). Det finns ingen reglering i lag eller förordning som styr hur många timmar som ska fördelas på respektive kurs.
- Omfattningen av studierna anges i skollagen i gymnasiepoäng. Både yrkesprogrammen och de högskoleförberedande programmen omfattar 2 500 gymnasiepoäng.¹¹ Poängen anger den beräknade arbetsinsatsen för eleven, men den är inte kopplad till antalet undervisningstimmar. Eleverna förväntas tillgodose delar av kursmålens innehåll utanför den garanterade undervisningstiden i form av självstudier.

⁶ Skolverket 2015.

⁷ Lärarnas riksförbund 2013.

⁸ 16 kap. § 15, 17 skollagen.

⁹ 3 kap. § 1 gymnasieförordningen.

¹⁰ 16 kap. 18 § skollagen.

¹¹ 1 kap. 3 § gymnasieförordningen.

3. Den undervisningstid eleverna får utnyttjas inte fullt ut

I mars 2016 gjorde Skolinspektionen 47 oanmälda besök i gymnasieskolor med yrkesprogram. Avsikten var att granska arbetsformer och lärarstöd i undervisningen.¹² Granskningen gav en bild av hur undervisningen såg ut på ett stort antal skolor.

Skolinspektionen konstaterade att eleverna i mer än en fjärdedel av den totala observerade undervisningen fick bristande lärarstöd. Det tog sig till exempel uttryck i att eleverna inte förstod vad de skulle göra, hur de kunde få hjälp eller hur de skulle komma att bli bedömda. Det förekom också att elever kunde komma och gå från lektionerna utan att det var motiverat och utan reaktion från läraren.

Under individuellt arbete fick eleverna lärarstöd endast i ganska eller mycket låg grad. Till exempel förekom att elever i långa stunder sysselsatte sig med icke-

undervisningsrelaterad användning av mobiler eller datorer, utan att detta uppmärksammades av läraren. Många elever uppgav senare vid intervju att de vid det individuella arbetet inte förstod syftet med arbetsuppgiften eller vad de skulle göra.

Resultaten stämmer väl med det som framkommit vid en liknande granskning 2013.¹³ Om resultaten stämmer generellt betyder det att många elever under en stor del av sin gymnasietid inte får det aktiva lärarstöd de har rätt till.

¹² Skolinspektionen 2016.

¹³ Skolinspektionen 2013.

Bakgrund:

Avreglering och decentralisering av undervisningstiden

I slutet av 80-talet fanns fasta timplaner för undervisningen i gymnasieskolan. De tvååriga linjernas timplaner varierade mellan 68 och 76 veckotimmar om 40 minuter, beroende på elevens val av linje och gren. De treåriga linjernas timplaner varierade mellan 97 och 99,5 veckotimmar om 40 minuter.¹⁴

I samband med gymnasiereformen 1991 togs de centralt reglerade timplanerna bort och en lag om garanterad undervisningstid infördes. De nya timplanerna konstruerades för att tillgodose och balansera tre behov: behovet av ett vidgat utrymme för elevernas personliga val, behovet av en i landet likvärdig gymnasieskola samt behovet av att väsentligt öka utrymmet för lokala beslut.¹⁵ Reformen gav större frihet åt huvudmännen att lokalt besluta om hur undervisningstiden skulle fördelas. Likvärdigheten skulle garanteras genom gemensamma ämnen för alla program, en i lag garanterad undervisningstid och genom att alla program blev treåriga.¹⁶

1991 blev alla gymnasieutbildningar treåriga i och med att de tidigare tvååriga linjerna förlängdes med ett år. Övergången från två- till treåriga yrkesutbildningar utgjorde en ökning av undervisningstiden sett till det totala antalet timmar. Men sett till antalet timmar per årskurs innebar reformen samtidigt att densiteten i antalet undervisningstimmar minskade, både på yrkes- och de högskoleförberedande programmen.

1996 ändrades regleringen av den garanterade undervisningstiden från att reglera undervisningstiden för ämne till att endast reglera den totala tiden för ett gymnasieprogram.¹⁷ Detta gav ännu större utrymme för lokala och individuella anpassningar. Nästa steg i avregleringen av undervisningstiden kom 1998 då kopplingen mellan gymnasiepoäng och antalet undervisningstimmar togs bort.¹⁸ Den nya programstrukturen innebar att skollagens riktvärden ersattes med en poängplan om totalt 2 500 gymnasiepoäng vilket omfattade samtliga nationella program. Från att ha motsvarat en timmes undervisning om 60 minuter blev gymnasiepoäng istället ett mått på studieomfattningen av en kurs som uttryckte arbetsinsatsen i förhållande till kursmålen.

Den garanterade undervisningstiden regleras idag i gymnasieförordningen och skollagen.¹⁹ Elever på yrkesprogrammen har rätt till minst 2 430 undervisningstimmar om 60 minuter och elever på de högskoleförberedande program rätt till minst 2 180 undervisningstimmar om 60 minuter.

¹⁴ 1989 års timplaner; Svensk Facklitteratur. 1989.

¹⁵ Prop. 1990/91:85.

¹⁶ Prop. 1990/91:85.

¹⁷ Prop. 1995/96:206.

¹⁸ Prop. 1997/98:169.

¹⁹ 1 kap. 3 § gymnasieförordningen och 16 kap. 18 § skollagen.

Avreglering av undervisningstiden

1991 – En minsta garanterad undervisningstid infördes som begrepp i skollagen.

1996 – Begreppet minsta garanterad undervisningstid ändrades till att endast avse den totala tiden för ett gymnasieprogram.

1998 – Kopplingen mellan gymnasiepoäng och antalet undervisningstimmar togs bort.

Vårt Förslag

Med globaliseringen och fler länder som satsar på utbildning och forskning ökar konkurrensen för högförädlade produkter och tjänster. Sverige och de företag som är verksamma här måste ständigt utveckla sin kunskap och ha förmåga att omsätta denna till nya produkter och tjänster. Ett väl fungerande utbildningssystem är avgörande för att industrin ska behålla sin konkurrenskraft. Det är därför alarmerande att nästan var tredje elev inte lyckas slutföra gymnasiet på tre år och att var fjärde elev fem år efter studiestarten fortfarande saknar slutförklar.

Gymnasieskolan ska enligt förordningen ge heltidsstudier. I praktiken får eleverna bara den minsta garanterade miniminivån undervisningstid. Den undervisning som ges saknar också ofta tillräckligt lärarstöd. Eleverna förstår inte syftet med arbetsuppgifterna, får inte den hjälp de behöver och störs av bristande studiero. Den låga nivån av den läroddade undervisningstiden utgör ett hinder för att nå både bredd och djup. Det tvingar också eleverna att ta ett orimligt stort ansvar för sitt lärande och gör det svårt att kompensera för bristande förkunskaper. Dessutom ger det en konstlad konflikt mellan teori och praktik, då timmarna inte räcker till båda.

De industrirelevanta gymnasieprogrammets kvalitet behöver höjas och få en starkare koppling till arbetsmarknaden. Med Teknikcollege har arbetsmarknadens parter målet att öka kvalitén och attraktiviteten på tekniskt- och industriellt inriktade utbildningar.

Ambitionen måste vara att kraftigt höja resultaten och att fler lyckas slutföra utbildningen på utsatt tid. Därför är den viktigaste målsättningen för Industrirådets arbete med Teknikcollege att "utveckla varje individ lite mer än förväntat".

Arbetsgivare inom teknik- och industriområdet har identifierat behov av breda kompetenser. Industrin efterfrågar personer med en kombination av ett välutvecklat yrkeskunnande och goda teoretiska kunskaper i matematik och fysik. Av den anledningen bygger Teknikcollege på gymnasieskolans teknikprogram i kombination med ett tekniskt inriktat yrkesprogram.

För detta krävs att eleverna läser utökade program på gymnasiet för att tillgodoses en kombination av teori och praktik, för att öka elevernas anställningsbarhet och för att säkerställa att alla eleverna klarar programmålen.

Inom Teknikcollege ges eleverna möjlighet att läsa åtminstone 300 poäng utöver de obligatoriska poängen. Ett pedagogiskt upplägg med 35–40 timmars heltidsstudier skapar också utrymme för eleverna att nå längre i sina gymnasiestudier. Utbildningsanordnare som lyckas väl med att skapa sådana utbildningar skapar även ett ökat intresse för utbildningarna bland ungdomar och näringsliv. Av ekonomiska skäl har dock många kommunala skolor svårt att möta upp dessa behov.

Trots arbetsmarknadsparternas insatser för att lösa matchningsproblemen visar prognoser och branschens

egna uppskattningar att matchningsproblemen kvarstår. Teknik- och industriområdet behöver fler gymnasieutbildade tekniker och rekryteringen till branschen har inte ökat tillräckligt. Den kombination av yrkeskunskaper och kvalificerade teoretiska kunskaper som gymnasieutbildningarna inom Teknikcollege ger behöver formaliseras och erbjudas på fler håll. För en gymnasieskola med starkare koppling till arbetsmarknaden där alla elever får möjlighet att nå kunskapsmålen föreslår vi:

Garanterade heltidsstudier som ger utrymme för både teori, yrketeori och praktik

Undervisningstiden i gymnasieskolan måste i realiteten motsvara heltidsstudier. Heltidsstudier krävs för att få tillräcklig tid för kunskapsutveckling, men även för att förbereda eleverna för ett arbetsliv med fulla arbetsdagar. En undervisningstid som motsvarar 35 timmar per vecka ger eleverna tillräckligt yrkeskunnande för direkt inträde på arbetsmarknaden, avancerade teoretiska kunskaper och grundläggande och särskild högskolebehörighet. Den undervisning som ges måste också omfatta tillräckligt lärarstöd för att eleverna ska nå utbildningsmålen. Individuellt arbete utan tydligt syfte och tillräcklig vägledning är inte tillfredsställande undervisning.

Referenser

Skollagen (SFS 2010:800).

Gymnasieförordningen (SFS 2010:2039).

Växa med kunskaper – om gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Regeringens proposition. 1990/91:85.

Vissa skolfrågor m.m. Regeringens proposition. 1995/96:206.

Gymnasieskola i utveckling – kvalitet och likvärdighet. Regeringens proposition. 1997/98:169.

Lärarnas riksförbund 2013. Undervisningstiden i gymnasieskolan – En undersökning av gymnasieskolans viktigaste resurs. Rapport 2013:10.

Skolinspektionen 2013. Lärarstöd och arbetsformer i fristående gymnasieskolor. Diarienummer 40-2013:180.

Skolinspektionen 2016. Lärarstöd och arbetsformer i gymnasieskolans yrkesprogram. Diarienummer 40-2015:5842

Skolverket 2015. Undervisningstid och heltidsstudier i gymnasieskolan. Rapport 422.

Svenskt näringsliv 2016, Rekryteringsenkät Rekrytering – när teknikutveckling och digitalisering förändrar jobben.

Storgatan 5, Box 5510, 114 85 Stockholm
info@teknikcollege.se | www.teknikcollege.se